

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
EFFECTUADA ALS CARRERS BANCA, 5 /
ANSELM CLAVÉ, 1-3 / PLAÇA PORTAL DE LA PAU, 4.
(BARCELONA, BARCELONÈS).

Codi MHCb: 074/04

Dates de la intervenció: 24 de març al 22 d'abril de 2004

Laura Arias del Real

Octubre de 2006

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA	2
2. SITUACIÓ DEL JACIMENT	3
3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS	4
4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ	7
5. METODOLOGIA	8
6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALIZATS	9
7. CONCLUSIONS	10
8. BIBLIOGRAFIA	11
ANNEXES	
REPERTORI ESTRATIGRÀFIC	13
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	
- Documentació fotogràfica	14
- Documentació planimètrica	18

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrers Banca, 5 / Anselm Clavé, 1-3 / Portal de la Pau, 4
UBICACIÓ	Barri de la Mercè - Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431319 Y: 4581114 Z: 3'91 m. s. n. m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Seguiment d'obra
DATES D'INTERVENCIÓ	24 al 31 de març de 2004
PROMOTOR	FECSA ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Laura Arias del Real

2. SITUACIÓ DEL JACIMENT

La present intervenció arqueològica s'ubica en el districte de Ciutat Vella de Barcelona, al barri de la Mercè.

El terme municipal que envolta la ciutat de Barcelona, s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5km. d'amplada limitada al NW per la serra de Collserola, on hi ha el Tibidabo (542m), la serralada de Sant Mateu a llevant i el massís del Garraf a ponent, entre els sectors deltaics del Llobregat i del Besòs.

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diversificades.

El nucli antic, que correspon a la primitiva ciutat romana, damunt el Mont Tàber (15m), proper a la mar, dominat al Sud pel gran promontori de Montjuïc (173m), i que amb els seus ravals més pròxims fou tot Barcelona fins a mitjans del segle XIX. Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat. I una àmplia zona quadrículada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles, que representà la unió entre la Barcelona Vella i els municipis del Pla.

El barri de la Mercè, situat al districte de Ciutat Vella, comprèn d'una banda la plaça i carrer de la Mercè, el carrer Ample, amb l'afegit de la plaça del Duc de Medinaceli i el passatge del Dormitori de Sant Francesc fins al Portal de la Pau, i per l'altre costat, s'estén fins a la plaça d'Antonio López.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS

Notícies històriques

La zona intervinguda va formar part del *suburbium* de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* fundada a finals del segle I a.C. i en dona constància l'existència d'una vil·la alt-imperial. Durant l'Edat Mitjana la ciutat supera l'antic nucli emmurallat de Barcino, neixent unes vil·lanoves lligades a vies de comunicació i altres elements com el port, els camins, el Mercadal, el Rec Comtal o, com en aquest cas un turó ric en argiles on s'instal·laran escudellers i terrissaires creant l'anomenada vil·lanova dels Còdols en la zona més propera a les Rambles.

Durant molts segles la principal activitat comercial a Barcelona es feia a través de la mar, aquest fet feu aparèixer davant de la platja un barri pròsper, anomenat del mar o de la Mercè, que es gestà entre els segles XIII i XIV.

Aquest barri tingué dos centres importants de poblament, el que s'originà a partir del carrer Ample i del seu carrer paral·lel, el de la Mercè, que tenia com a centres religiosos històrics destacats els convents de Sant Francesc i el de la Mercè, i el que es formà entorn del que és ara l'actual Pla de Palau, a la fi del segle XIV. L'erecció del temple i convent de la Mercè, fundat pel cavaller Pere Nolasc l'any 1218, coincideix amb l'origen de la Mercè com a barri.

Al davant de les platges de la Mercè existiren primer unes primitives Drassanes entre el carrer Regomir i l'actual plaça dels Traginers; l'hospital de Sant Nicolau, que desapareixeria amb el convent de San Francesc, i el Pla de les barques, platja on s'aixecaria, al segle XV, el nou port, que seria en funcionament ja al segle XVI.

Al segle XV el barri de la Mercè es convertí en residència de grans personatges, que erigiren els seus casals al carrer Ample, l'eix principal del nou barri, i carrers propers; com és el cas dels Montcada, responsables de la prosperitat del barri de la Ribera, que en aquest segle tenen la seva casa al Pla de Framenors (actual plaça del Duc de Medinaceli). El barri de la Mercè fou en aquest segle fins i tot residència temporal dels reis en les seves visites a Barcelona.

Tota aquesta façana marítima de la Barcelona antiga estigué mancada d'un emmurallament complet fins avançat el segle XVI.

Va ser l'emperador Carles, durant les seves estades a Barcelona, qui va fer finalitzar la muralla entre els anys 1553 i 1563. El port i aquesta muralla haurien de determinar l'esplendor del barri de la Mercè i la decadència del barri de la Ribera, amb el retorn de privilegis pels vaixells catalans, lliures de practicar el comerç amb Amèrica, al segle XVIII,

Hi ha un parell de segles (XVI-XVIII) que Mercè i Ribera coexisteixen com a barris de l'aristocràcia i de la burgesia sense que cap dels dos no destaqui més que l'altre. Tanmateix, la participació de l'orde mercedari en les expedicions a Amèrica va inclinar, juntament a una més gran proximitat al port, la balança cap a la Mercè. Grans naviliers construïren els seus palaus al llarg del carrer Ample, que en els primers temps de la seva obertura va dur el nom d'Ample d'en Marquet, al·ludint a la família de navegants d'aquest cognom que va fer tant per impulsar els afers mariners d'una ciutat que, aleshores sí, vivia cara al mar.

Dels grans palaus del barri pocs en subsisteixen. Al llarg del segle XIX i XX han estat substituïts per altres edificacions. Alguns convents, com el de Sant Francesc, van desaparèixer com a conseqüència de l'ona anticlerical, això va servir a la ciutat vella per a recuperar algun espai públic.

Pels treballs d'alineació de les Rambles de 1772 fou enderrocada la muralla entre l'església de Betlem i les Drassanes i el 1877, els comerciants dels carrers de la Mercè, pressionaren per enderrocar la muralla del mar, i transformar el passeig en un indret amb botigues i vistes al mar. El 1881, ja era aterrada i donà lloc al passeig de Colom.

Durant el segle XIX, la Mercè esdevingué un barri bancari. Al Banc de Barcelona, que ocupà l'antiga foneria de canons, la Reial Fàbrica del segle XVIII, el varen seguir altres establiments de crèdit, conseqüència del caire residencial del barri, que no es començaria a perdre fins al moment de la formació de l'Eixample. L'èxode dels bancs unit a l'evident lloc secundari a que van passar els afers marítims varen fer heretar al nou barri de l'Eixample l'hegemonia de Barcelona.

Malgrat l'obertura de l'ample passeig de Colom, i de les places del Duc de Medinaceli i d'Antoni López, la Mercè responia igualment a la figura de Barri

fosc i atapeït propi de la Barcelona vella.

Intervencions anteriors

A l'actual plaça de Joaquim Xirau es van fer diferents intervencions des de l'any 1996 fins aconseguir el aspecte actual a l'antiga Plaça dels Banys, avui Plaça de Joaquim Xirau, Josefa Huertas Arroyo, fa unes setmanes l'octubre de 1996 documentant nivells amb ceràmica romana rodada de cronologia alt-imperial i material medieval.

L'any següent la mateixa Josefa Huertas Arroyo farà l'excavació als antics carrers de Ginjol i Passatge dels Banys, l'actual plaça de Joaquim Xirau, sota la plaça i el frontó es van trobar restes romanes alt-imperials: un petit recinte amb *opus signinum* associat a una estructura de desguàs, una mena de dipòsit per a líquids que podria formar part d'una vil·la romana, i una sitja petita, una estructura de pedres reaprofitades i un mur isolat.

Al centre de la plaça i amb una cronologia de finals del segle primer-començament del segle segon es va trobar una estructura, un monument funerari, amb una caixa de *tegulae* i al seu interior un recipient ceràmic reblert amb restes d'una incineració, ossos cremats i cendres.

També es van fer dues intervencions a les Drassanes Reials dirigides per Daria Calpena Marcos, els anys 2000 i 2002 on es van documentar les estructures primitives de les Drassanes construïdes a finals del segle XIII per Pere II de Catalunya i III d'Aragó.

4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Arran de les obres efectuades per l'empresa ESPELSA/CAYMA, per tal de fer una estesa elèctrica als carrers de Banca, Anselm Clavé i Plaça Portal de la Pau, i donat que aquest indret s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric, es va creure necessari fer un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar les possibles restes arqueològiques que es poguessin conservar. Així doncs, l'objectiu principal de l'actuació consistia en identificar qualsevol vestigi arqueològic existent a l'indret on s'havia de dur a terme l'actuació ja que:

1. Es troba dins del barri medieval de la Ribera que llinda amb la muralla medieval.
2. En intervencions arqueològiques efectuades anteriorment es localitzaren restes romanes d'una vila i mausoleu alt imperials (Plaça de J.Xirau).
3. Es troba en una zona on s'ha documentat una necròpolis tardoromana.
4. La finca és molt a prop del lloc on hi havia hagut la Reial Fàbrica de canons del s.XVIII.

La realització del Projecte va ser coordinada pel Museu d'Història de la Ciutat, de l'Ajuntament de Barcelona, essent Laura Arias del Real, de l'empresa Àtics, S.L., l'encarregada de la direcció tècnica.

Aquesta actuació urbanística es va dur a terme entre els dies 24 i 31 de març de l'any 2004 .

5. METODOLOGIA

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic; compost per la planimetria, amb plantes i seccions que ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una sincrònica de les troballes; la documentació fotogràfica dels treballs realitzats i la recollida de material arqueològic deixant constància del seu lloc de procedència mitjançant el codi del jaciment –amb l'any- i la unitat estratigràfica a què pertany el material. A continuació, les peces preferents es dibuixen i reben un número perquè quedin individualitzades.

6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

El dia 24 de març de 2004 van començar les tasques d'ampliació i reforçament de la xarxa elèctrica a partir de la canalització en rasa i instal·lació subterrània de tubs. Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir de l'obertura d'una rasa de 64 metres amb una brigada formada per cinc homes ajudats amb una petita excavadora, del tipus Bobcat.

Aquesta rasa es va obrir esglaonadament, ja que el procediment emprat era el d'obrir i tapar progressivament un cop col·locat el tub.

La rasa oberta tenia unes mides totals de 64 metres de llarg, una amplada de 0'40 metres i 0'70 metres de profunditat màxima, i transcorria paral·lela a la línia de façana actual des del número 5 del passatge de la Banca i anava per la vorera fins el número 4 de la plaça Portal de la Pau.

Pel que respecta a l'estratigrafia, hem pogut documentar una primera capa, U.E. 100, composta pel paviment de rajoles del carrer i una preparació formada per formigó, amb una potència de 0'20 a 0'50 metres (fins la cota absoluta 3'41 m.s.n.m.). En un petit tram de la rasa a la plaça Portal de la Pau les pedres de l'antic paviment formaven part de la preparació de l'actual paviment, (foto 6).

El segon nivell, U.E.: 101 té una potència desconeguda, assolint fins els 0'70 metres de fondària mínima, es tractaria d'un nivell d'aportació format per sauló barrejat amb un sediment de color marró clar i amb restes de material constructiu contemporani, fruit de l'anterior obertura del carrer per a la instal·lació d'altres serveis (foto 3). La U.E. 101, amb una potència màxima coneguda de 0,50 metres (cota absoluta 3'21 m.s.n.m.), no ha proporcionat cap material arqueològic. Cal esmentar la U.E. 102, que és un sediment argilós i de color marró fosc i amb carbonets que apareix a la plaça de Portal de la Pau (foto 4) i que tan sols es pot veure parcialment: un metre de llargària i menys de 0'05 metres de potència, ja que estava per sota de la fondària necessària, 0'70 metres (cota absoluta 3'21 m.s.n.m.)

7. CONCLUSIONS

Arran de les obres d'ampliació i reforçament de la xarxa elèctrica als carrers de Banca, Anselm Clavé i Plaça Portal de la Pau realitzades per FECSA-ENDESA amb la participació d'ESPELSA, es va fer una rasa entre els dies 24 i 31 de març de l'any 2004.

La cata, amb una llargària de 64 metres, una amplada de 40 cm. i una fondària de 70 cm., es va començar pel passatge de la Banca, número 5, seguint la línia de façana fins el número 4 de la plaça Portal de la Pau.

La rasa ha pogut arribar als 70 cm. de profunditat projectats en gairebé tota la seva longitud, ja que en alguns punts altres serveis impediéien baixar més de 0'60 metres.

L'actual intervenció estava dirigida a l'avaluació arqueològica del terreny i el resultat un cop realitzat el control de la rasa ha estat negatiu, no es va poder documentar cap estrat ni estructura arqueològica ja que la rasa excavada no va assolir una fondària superior a 0'70 metres i estava molt afectada en la totalitat del traçat per diferents serveis contemporanis.

La informació extreta durant altres controls arqueològics portats a terme a la mateixa zona reflexa la conformació d'un espai que estaria ocupat des de l'Època Romana. Però aquest seguiment d'obra no ens aporta cap mena d'estratigrafia fiable ja que aquestes han estat molt afectades per la instal·lació de serveis contemporanis i no presenten cap mena d'estructura antiga que es pugui documentar.

Així doncs, caldrà esperar futures intervencions que aportin noves dades per poder avançar en la història d'aquest barri i de la ciutat.

8. BIBLIOGRAFIA

- ALBERCH I FUGUERAS i altres. (1999). *Els barris de Barcelona. Vol I. Ciutat vella i l'Eixample*. Enciclopèdia Catalana . Barcelona.
- ASENSI, J.M. i SAURA, C. (1985). *Descobrir el medi urbà, Vol. 3: Itinerari del port, Ribera i Barceloneta*. Ed. Ajuntament de Barcelona àrea de Sanitat, Salut Pública i Medi Ambient. Barcelona.
- CIRICI, A. (1971). *Barcelona pam a pam*. Editorial Teide. Barcelona.
- CALPENA MARCOS, D. (2000): Memòria intervenció arqueològica a Drassanes Reials.
- CALPENA MARCOS, D. (2002): Memòria intervenció arqueològica a Drassanes Reials.
- CARANDINI, Andrea (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- DDAA. (1982): Gran geografia comarcal de Catalunya. Introducció. Barcelona, Baix Llobregat. *Enciclopèdia Catalana* . Barcelona.
- DDAA. (1992): La ciutat consolidada (segles XIV-XV). *Història de Barcelona*. Vol III. Barcelona.
- DE PALOL I SALELLAS,P. , PLADEVALL I FONT, A. I altres. (1999). *Catalunya Romànica, Del Romà al Romànic*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona .
- DURAN I SANPERE, A. (1972): *Barcelona i la seva història*. Vol I. Barcelona.
- ESPINÀS, J.M^a. (1978). *Alguns carrers antics de Barcelona*. Col. A. Duràn i Santpere. Ajuntament de Barcelona. Barcelona .
- FABRE, J., HUERTAS, J. (1977): *Tots els barris de Barcelona. l'Eixample i la Barcelona Vella*. Volum V. Edicions 62. Barcelona.
- GARCIA i ESPUCHE, A., GUÀRDIA i BASSOLS, M. (1986): *Espai i Societat a la Barcelona pre-industrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
- GARCIA PETIT, LI., MIRET i MESTRE, J., MIRÓ i ALAIX, M.T., RIBÉ i MONGE, G. (2002): *Diccionari d'arqueologia*. Ed. Termcat. Barcelona.
- HARRIS, E.C. (1991). *Principios de estratigrafía arqueológica*. Editorial crítica. Barcelona.
- HERNÁNDEZ I CARDONA, F.X. (1992). *Barcelona, Historia d'una ciutat*.

Ed.Llires de l'Index, S.L.Barcelona.

- HUERTAS ARROYO, J. (1996). Memòria intervenció arqueològica a la plaça dels Banys.
- HUERTAS ARROYO, J. (1997). Memòria intervenció arqueològica als carrers Ginjol i Ps dels Banys.
- HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. (2000). "Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques". A: 1r Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada.
- PORTABELLA, J. (1997). *Dictionari nomenclàtor de les vies públiques de Barcelona*. Ed. Ajuntament de Barcelona.

ANNEXES

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE :100
Sector: carrers Banca, 5 / Anselm Clavé, 1-3 / Portal de la Pau Pl, 4		Fase: Cronologia: s. XX-XXI.
DEFINICIO :	Nivell d'ús	
DESCRIPCIO :	Paviment del carrer format per rajoles de formigó de 20X20 cm i la capa de preparació de formigó per sota d'aquest amb una potència d' entre 20 i 50 cm. I algunes pedres de l'antic paviment	
MATERIAL DIRECTOR :		
SECUENCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per
	Cobreix a 101	Es cobert per
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE : 101
Sector: : carrers Banca, 5 / Anselm Clavé, 1-3 / Portal de la Pau Pl, 4		Fase: Cronologia: s. XX-XXI.
DEFINICIO :	Nivell d'aportació	
DESCRIPCIO :	Rebliment compost per sauló barrejat amb sediment de color marró clar i textura molt s olta amb presència de material constructiu contemporani. Presenta una potència màxima de 50 cm.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SECUENCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per
	Cobreix a 102	Es cobert per 100
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE : 102
Sector: carrers Banca, 5 / Anselm Clavé, 1-3 / Portal de la Pau Pl, 4		Fase: Cronologia: Indeterminada
DEFINICIO :	Estrat	
DESCRIPCIO :	Nivell format per argiles de color marró fosc amb carbons i amb una potència desconeguda .Sols era visible en part de la rasa.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SECUENCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per
	Cobreix a	Es cobert per 101
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA.

Foto. 1. Passatge de la Banca.

Foto. 2. Plaça del Portal de la Pau.

Foto. 3. U.E.: 101.

Foto. 4. U.E.: 102.

Foto. 5. Paviment de pedres, U.E.: 100.

Foto. 6. Col.locació de tub.

